

Ο Επίσκοπος, οι Πρεσβύτεροι και οι Διάκονοι

Μητροπολίτου Νέας Σμύρνης Συμεών

1. Τό χάρισμα τῆς ιερωσύνης

Ἡ ιερωσύνη συνιστᾷ κορυφαῖο χάρισμα τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖο δώρισε στήν Ἐκκλησία Του. Γι' αὐτό καί ὑπάρχει καί λειτουργεῖ μόνο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐξω ἀπό τήν Ἐκκλησία ιερωσύνη δέν ὑπάρχει. Ὅσοι λαμβάνουν τό ιερατικό χάρισμα τό λαμβάνουν καί τό ἔχουν μόνον ἐκ Θεοῦ καί ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι, ἀφ' ἧς στιγμῆς τό ἔλαβαν, συνεχίζουν νά τό κατέχουν, αὐτό γίνεται ἐν Θεῷ καί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καί ὅ,τι πράττουν οἱ φορεῖς τοῦ ιερατικοῦ χαρίσματος, τό πράττουν διά τόν Θεό καί τήν Ἐκκλησία.

Ἡ ιερωσύνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ιερωσύνη τοῦ Χριστοῦ. Καί ἡ ἀποστολή καί τό ἔργο πού ἀναλαμβάνουμε καί ἀσκοῦμε μέσα στήν Ἐκκλησία ὅσοι ἀξιωνόμαστε νά γίνουμε μέτοχοι τοῦ ιερατικοῦ χαρίσματος, ἀποτελεῖ συμμετοχή στήν ἀποστολή τοῦ Χριστοῦ καί συνέχιση τοῦ ἔργου πού Ἐκεῖνος, «ὁ ἀπόστολος καί ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦς» (Εβρ. 3, 1), ἐπετέλεσε.

Ἡ πράξη τοῦ Χριστοῦ πού ἐκφράζει τή βούλησή Του νά συνεχισθεῖ ἡ ἀποστολή καί νά ἐπεκταθεῖ τό ἔργο Του, εἶναι ἡ κλήση καί ἡ ἀποστολή τῶν μαθητῶν Του. Καί ἡ ιερατική κλήση, πού ἡ χειροτονία ὡς μυστηριακή πράξη τῆς Ἐκκλησίας ἐπισφραγίζει καί «τελειῶ», ἀποτελεῖ συνέχιση καί προέκταση τῆς κλήσεως καί τῆς ἀναδειξεως τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου.

Ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστός διαβεβαίωσε τούς μαθητές Του «καί ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28, 20), διαδήλωνε τή διαρκή παρουσία Του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καί τήν ἀδιάκοπη συνέχιση τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ Του ἔργου. Τό ἔργο αὐτό ὅμως ἦταν ἀδύνατο νά συνεχίσουν «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» οἱ Δώδεκα καί οἱ Ἑβδομήκοντα μόνο.

Γνωρίζοντας, λοιπόν, καλῶς οἱ Ἀπόστολοι τό θέλημα τοῦ Χριστοῦ καί κατανοώντας ὀρθῶς τούς λόγους Του, προσκαλοῦν καί ἄλλους νά συμμετάσχουν στήν ἀποστολή καί νά ἐπωμισθοῦν τό ἔργο πού ὁ Κύριος τούς εἶχε ἀναθέσει. Ἐκλέγουν καί ἀναδεικνύουν τόν Ματθαῖο, ὁ ὁποῖος λαμβάνει «τόν κληρον τῆς διακονίας καί ἀποστολῆς» τοῦ πεπτωκότος Ἰούδα (Πράξ. 1, 16-26). Ἐκλέγουν καί «χειροτονοῦν» τούς ἑπτὰ διακόνους (Πράξ. 6, 1-7).

Χειροτονοῦν καί ἐγκαθιστοῦν στίς διάφορες τοπικές Ἐκκλησίες —«κατ' ἐκκλησίαν» (Πράξ. 14, 23)— ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καί διακόνους, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νά συνεχίσουν τό ἀποστολικό ἔργο (Πράξ. 6, 10• 7, 2-60• 8, 5, 38• 14, 23• 15, 6, 23, 28• 20, 17• Ἐφ. 4, 11• Φιλ. 1, 1• Ἀ' Τιμ. 3, 2-13• 4, 14• 5, 17, 19, 22• Β' Τιμ. 1, 6• Τίτ. 1, 5, 7).

Αὐτό ἀκριβῶς ἐπισημαίνει καί ὁ ἀποστολικός Πατήρ Κλήμης ὁ Ρώμης γράφοντας πρὸς τούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου : «Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. Ὁ Χριστός οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καί οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ • ἐγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες καί πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καί πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας Πνεύματος Ἁγίου ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καί πόλεις κηρῦσσοντες καί τούς ὑπακούοντας τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ βαπτίζοντες κα θ ἰ σ τ α ν ο ν τ ἄ ς ἄ πα ρ - χ ἄ ς α ὑ τ ῶ ν , δ ο κ ἰ μ ἄ σ α ν τ ε ς τ ῶ Π ν ε ὑ μ α τ ἰ , ε ἰ ς ἔ - π ἰ σ κ ὄ π ο υ ς κ α ἰ ἰ δ ἰ α κ ὄ ν ο υ ς τ ῶ ν μ ε λ λ ὄ ν τ ω ν π ἰ σ τ ε ὑ ε ἰ ν » (Α' Κλήμ. 42 : ΒΕΠΕΣ 1, 29-30).

Ἡ ἀδιάκοπη μεταβίβαση τοῦ χαρίσματος τῆς ιερωσύνης μέσα στήν Ἐκκλησία συνιστᾷ αὐτό πού ὀνομάζουμε ἀποστολική διαδοχή. Ἡ ιερωσύνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ιερωσύνη τοῦ Χριστοῦ καί τῶν Ἀποστόλων Του, καί ἡ ιερωσύνη αὐτή εἶναι πού μεταδίδεται κατὰ τρόπο συνεχῆ καί ἀδιάκοπο μέσα στήν Ἐκκλησία ἀπὸ τῆ μιᾶ γενιά στήν ἄλλη.

Τό πρόσωπο πού ἀποτελεῖ τόν κατ' ἐξοχὴν φορέα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καί τοῦ πληρώματος τῆς ιερωσύνης εἶναι ὁ ἐπίσκοπος. Καί ἡ πράξη μέ τήν ὁποία μεταδίδεται τό χάρισμα τῆς ιερωσύνης εἶναι ἡ χειροτονία. Ἡ ἐν προσευχῇ ἐπίθεση τῶν χειρῶν ὡς πράξη μεταδοτικῆ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἰδιαίτερος τοῦ ιερατικοῦ χαρίσματος ξεκινᾷ ἀπὸ τήν ἀποστολική ἐποχή καί κυριαρχεῖ στήν ἐκκλησιαστική παράδοση. Γίνεται ὁ οὐσιώδης ἐξωτερικός τύπος τοῦ μυστηρίου, μέ τό ὁποῖο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταδίδεται στόν χειροτονούμενο τό χάρισμα τῆς ιερωσύνης, πού δέν καθιστᾷ ἀπλῶς ἰκανό νά ἐπιτελεῖ τὰ ἔργα τοῦ ιερατικοῦ βαθμοῦ πού λαμβάνει, ἀλλά παράλληλα τοῦ παρέχει καί τή δυνατότητα μέ τόν προσωπικό του ἀγώνα, τήν ἐπιμέλεια καί τήν καλλιέργεια τῆς θείας δωρεᾶς ν' ἀναδειχθεῖ ἄξιος λειτουργός τοῦ Κυρίου.

Ὅπως ἀκριβῶς καί τό μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας, στή διάρκεια τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ χειροτονία καί στοὺς τρεῖς ιερατικούς βαθμούς, εἶναι ἔργο θεανθρώπινο («Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος ἐργάσασθαι τι δύναται εἰς τὰ δεδομένα παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ Πατήρ καί Υἱός καί Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ • ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανεῖζει γλῶτταν καί τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα» (Εἰς Ἰω. ὁμιλ. 86,4 : PG 59, 472), ἔτσι καί ἡ χειροτονία. Ἀποτελεῖ ἓνα θαῦμα. Εἶναι πρωτίστως ἔργο τῆς πανσθενουργοῦ θείας χάριτος, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ὑπηρετοῦν ταπεινά.

Ἐρμηνεύοντας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ χωρίο τῶν Πράξεων 6,6 «ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. Καί προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας», τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων, παρατηρεῖ «ὅτι ἐχειροτονήθησαν διὰ προσευχῆς • τοῦτο γὰρ ἡ χειροτονία ἐστίν. Ἡ χεὶρ ἐπίκειται τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χεὶρ ἐστὶν ἡ ἀπτομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, ἐὰν ὡς δεῖ χειροτονῆται» (Εἰς Πράξ. ὁμιλ. 14,3 : PG 60, 116).

2. Ἡ διάκριση τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν

Τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἐνιαῖο, μεταδίδεται ὅμως κατὰ βαθμούς. Ὁ διάκονος, πρῶτος ἱερατικὸς βαθμὸς, λαμβάνει περιορισμένη ἐξουσία γιὰ νὰ ἀσκεῖ τὰ ἔργα πού ἀντιστοιχοῦν στὸν βαθμὸ του. Ὁ πρεσβύτερος συνιστᾷ ἀνώτερο βαθμὸ ἱερατικῆς ἐξουσίας. Καὶ ὁ Ἐπίσκοπος ἀναδέχεται τὸ πλήρωμα τοῦ ἱερατικοῦ χαρίσματος. Ἡ μετάδοση τῆς ἱερωσύνης κατὰ βαθμούς καὶ μὲ ἀλλεπάλληλες μυστηριακὲς πράξεις σ' αὐτοὺς πού προχειρίζονται δὲν αἶρει τὴν ἐνότητα τοῦ μυστηρίου, ἀλλὰ συνυπονοεῖ αὐξηση τῆς παρεχομένης χάριτος. Κάθε μυστηριακὴ τελετὴ — ἡ πράξις τῆς χειροτονίας δηλαδὴ — μεταδίδει καὶ μεγαλύτερο βαθμὸ ἐξουσίας ἢ καλύτερα θείας δωρεᾶς γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν ἔργων τῆς ἱερωσύνης. Ὅμως καὶ οἱ τρεῖς

μαζί μυστηριακὲς τελετὲς συναποτελοῦν τὸ ἐνιαῖο μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

Κατὰ τὸν μακαριστὸ Παναγιώτη Τρεμπέλα, «ἡ τελετὴ τῆς χειροτονίας τοῦ διακόνου εἶναι μὲν μυστηριακὴ, δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἴδιον μυστήριον ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας δύο μυστηριακὰς τελετὰς, διὰ τῶν ὁποίων ὁ διάκονος προχειρίζεται εἰς πρεσβύτερον, εἶτα δὲ εἰς ἐπίσκοπον. Διότι τότε θὰ εἶχομεν ἀντὶ ἐνὸς τρία μυστήρια τῆς ἱερωσύνης» (Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμος Γ', Ἀθῆναι 21979, σ. 312).

Τὸ μέτρο μεταδόσεως τῆς ἱερατικῆς χάριτος στοὺς χειροτονουμένους λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης, τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐτσι ὁ λαϊκός, ἀπλὸ μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, μὲ τίς διαδοχικὲς χειροτονίες προχωρεῖ βαθμιαία καὶ ὄχι μὲ ἄλλα ἀπὸ τὸν κατώτερο στὸν ἀνώτερο βαθμὸ, διερχόμενος ἀπὸ τὸν βαθμὸ τοῦ διακόνου σ' αὐτὸν τοῦ πρεσβυτέρου γιὰ νὰ καταλάβει τελικὰ τὸν τρίτο βαθμὸ ἀναδεικνυόμενος ἐπίσκοπος.

Οἱ τρεῖς ἱερατικοὶ βαθμοὶ ὡς ὅροι καὶ ὡς ἰδιαίτερα λειτουργήματα ἀπαντῶνται σὲ αὐτὴ τὴν Καινὴ Διαθήκη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ὅροι ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι συχνὰ στὴν Κ. Δ. ἐναλλάσσονται, ὅμως πολὺ ἐνωρὶς, καθὼς οἱ Ἀπόστολοι ἐξέλειπαν, ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπισκόπου διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ τὸν βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου. Ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης π. χ. ἀπευθύνεται στὴν Ἀποκάλυψή του πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ ἐπισκόπους τῶν ἑπτὰ μικρασιατικῶν ἐκκλησιῶν καὶ οἱ δύο μαθητὲς του Ἰγνάτιος καὶ Πολύκαρπος, πού εἶναι ἐγκατεστημένοι ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καὶ ὁ δεῦτερος ἐπίσκοπος Σμύρνης, μνημονεύουν ρητῶς καὶ τοὺς τρεῖς βαθμούς τῆς ἱερωσύνης.

Οἱ ὅροι πού συναντοῦμε στὴν Κ. Δ. — στὸ βιβλίον τῶν Πράξεων καὶ τίς ἐπιστολές — καὶ στὴν πρώτη Ἐκκλησία, μὲ τοὺς ὁποίους καθορίζονται οἱ τρεῖς ἱερατικοὶ βαθμοί, εἶναι Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος καὶ διάκονος. Ἐν τούτοις, πολὺ ἐνωρὶς καὶ στὴ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἄρχισε ἡ χρῆσις καὶ τῶν ὄρων ἱερεὺς καὶ ἀρχιερεὺς, οἰκείων στοὺς Ἰουδαίους καὶ τὴν Π. Δ.

Παρά ταῦτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση ἐνέμεινε στοὺς καινοδιαθηκικοὺς ὄρους ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος.

3. Τὸ ἔργο καὶ ἡ ἀποστολὴ κάθε ἱερατικοῦ βαθμοῦ

Πολὺ ἐνωρὶς καθορίστηκε καὶ ὁ ρόλος, τὸ ἔργο καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ κάθε ἱερατικοῦ βαθμοῦ. Κατὰ τὸν Κλήμεντα Ρώμης, «τῶ ἀρχιερεὶ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσί, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευῖταις (=διακόνους) ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται» (Α' Κορ. 40 : ΒΕΠΕΣ 1, 29).

Τίς ἀρμοδιότητες ἐνὸς ἐκάστου ἱερατικοῦ βαθμοῦ μᾶς περιγράφουν μὲ σαφήνεια οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγές. Στὸν καθορισμὸ αὐτὸ καθηκόντων παρέμεινε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει προσηλωμένη καὶ ἡ μεταγενέστερη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση.

Κατὰ τίς Ἀποστολικὲς Διαταγές, «τοῖς μὲν ἐπισκόποις τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐνείμαμεν, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τὰ τῆς ἱερωσύνης, τοῖς δὲ διακόνους τὰ τῆς πρὸς ἀμφοτέρους διακονίας, ἵν' ἡ καθαρῶς τὰ τῆς θρησκείας ἐπιτελούμενα. Οὔτε γὰρ διακόνῳ προσφέρειν θυσίαν θεμιτόν ἢ βαπτίζειν ἢ εὐλογίαν μικράν ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι, οὔτε πρεσβύτερον χειροτονίας ἐπιτελεῖν· οὐ γὰρ ὅσιον ἀνεστράφθαι τὴν τάξιν» (Ἡ' 46 : ΒΕΠΕΣ 2,171).

Ὁ ἐπίσκοπος, φορεὺς κατ' ἐξοχὴν τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τοῦ πληρώματος τῆς ἱερωσύνης, «εὐλογεῖ, οὐκ εὐλογεῖται· χειροθετεῖ, χειροτονεῖ, προσφέρει· εὐλογίαν παρὰ ἐπισκόπων λαμβάνει, παρὰ δὲ πρεσβυτέρων οὐδαμῶς» (Ἡ' 28 : ΒΕΠΕΣ 2,162).

Ἐπίσης, «ἐπίσκοπος καθαιρεῖ πάντα κληρικών ἄξιον ὄντα καθαιρέσεως πλήν ἐπίσκοπου», τὸν ὁποῖο μόνος του δέν μπορεῖ νά καθαιρέσει (Η΄ 28: ΒΕΠΕΣ 2,162).

Ὁ πρεσβύτερος «εὐλογίας δέχεται παρὰ ἐπισκόπου καὶ συμπρεσβυτέρου, ὡσαύτως ἐπιδίδωσιν συμπρεσβυτέρω» εὐλογίαν· «χειροθετεῖ, οὐ χειροτονεῖ, οὐ καθαιρεῖ, ἀφορίζει δέ τούς ὑποβεβηκότας, ἐάν ὧσιν ὑπεύθυνοι τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ» (Η΄ 28: ΒΕΠΕΣ 2,162). Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἔννοια ἐδῶ τοῦ «χειροθετεῖν» δέν εἶναι αὐτὴ πού ὁ ὄρος προσέλαβε μεταγενέστερα, ἀλλὰ ἡ πράξη τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τούς κατηχουμένους ἢ καὶ τούς πιστούς, καθὼς καλοῦνται ἀπὸ τὸν διάκονο νά κλίνουν «τάς κεφαλὰς αὐτῶν τῷ Κυρίῳ» καὶ νά λάβουν τὴν ἱερατικὴ εὐλογία. Ὁ διάκονος δέν δικαιούται νά εὐλογεῖ, «οὐ δίδωσιν εὐλογίαν, λαμβάνει δέ παρὰ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου· οὐ βαπτίζει, οὐ προσφέρει· τοῦ δέ ἐπισκόπου προσενεγκόντος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, αὐτὸς ἐπιδίδωσιν τῷ λαῷ οὐχ ὡς ἱερέυς, ἀλλ' ὡς διακονούμενος ἱερεῦ-

σιν» (Η΄ 28 : ΒΕΠΕΣ 2,162).

Κατὰ τὸν ἀείμνηστο Κωνσταντῖνο Καλλίνικο, «ὁ διάκονος καὶ σήμερον ἀκόμη δεικνύει τούς ὑφ' οὓς τελεῖ περιορισμούς. Λέγει “εὐλόγησον δέσποτα”, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος δέν εὐλογεῖ. Ἐκφωνεῖ “τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν”, ἀλλ' αἱ εὐχαὶ καὶ δεήσεις ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ ἀρχιερέως ἀναπέμπονται. Παραστέκεται εἰς τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ δέν βαπτίζει· εἰς τὴν θ. Εὐχαριστίαν, ἀλλὰ δέν καθαγιάζει τὰ προσφερόμενα· εἰς τὸν γάμον, εἰς τὸ Εὐχέλαιον, εἰς οἶανδῆποτε ἄλλη μυστηριακὴν ἢ μὴ μυστηριακὴν τελετὴν, ἀλλ' αὐτὸς δέν εἶναι τελεστής. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπηρέτης, ὁ λευϊτης, ὁ λειτουργός, ὁ διακόνων» (Ὁ χριστιανικός ναός καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθῆναι 21958, σ. 495).

Ἡ διάκριση τῶν τριῶν βαθμῶν καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν ἱερατικῶν καθηκόντων τοῦ κάθε βαθμοῦ συνεπάγεται καὶ τὴν ἱεράρχηση μεταξύ τους. Κορυφαῖο καὶ πρῶτο τὸ λειτούργημα τοῦ Ἐπισκόπου. Ἐκεῖνος διὰ τῆς χειροτονίας ἀναδεικνύει τούς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἐκεῖνος καθαγιάζει τὸ ἅγιο μῦρο. Ἐκεῖνος ἐγκαινιάζει τὰ θυσιαστήρια. «Εἰ γάρ καὶ πρὸς τῶν ἱερέων» παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν συγγραμμάτων, «τελοῦνται τινὰ τῶν σεβασμίων συμβόλων (=μυστηρίων), ἀλλ' οὐ ποτε τὴν ἱεράν θεογενεσίαν ὁ ἱερεὺς ἐνεργήσει τοῦ θειοτάτου μύρου χωρὶς· οὐδέ τὰ τῆς θείας κοινωνίας τελέσει μυστήρια, μὴ τῷ θειοτάτῳ θυσιαστηρίῳ τῶν κανονικῶν ἐπιτεθέντων συμβόλων· ἀλλ' οὐδέ ἱερεὺς ἔσται, μὴ πρὸ τῶν ἱεραρχικῶν τελειώσεων εἰς τοῦτο κεκληρωμένος» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία Ε΄ 5 : PG 3, 505).

Κατὰ τὸν ἅγιο Ἐπιφάνιο ὁ θεσμός τοῦ ἐπισκόπου, ἡ τάξις του, «πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γάρ γεννᾷ τῇ Ἐκκλησίᾳ», χειροτονώντας τούς κληρικούς. Ἀντιθέτως, ἡ τάξις τῶν πρεσβυτέρων, «πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾶν, διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγενεσίας τέκνα γεννᾷ» (Κατὰ Αἱρέσεων LXXV § 4 : PG 42,508).

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἐναντι τῶν ἄλλων δύο βαθμῶν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου δέν θά πρέπει νά ὀδηγήσει στὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ ἐπίσκοπος εἶναι οἰονεὶ μονάρχης μέσα στὴν Ἐκκλησία «ἐξ ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν δρῶν» ἢ ὅτι μεταξύ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὑφίσταται ἀβυσσαλέο χάσμα. Ἄν ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας, εἶναι «τύπος τοῦ Πατρὸς», καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἀποτελοῦν «συνέδριον Θεοῦ» καὶ «σύνδεσμον Ἀποστόλων». Γι' αὐτὸ καὶ «Ἐκκλησία οὐ καλεῖται» «χωρὶς τούτων», τῶν ἐπισκόπων δηλαδή καὶ τῶν πρεσβυτέρων (Τραλλ. 3 : ΒΕΠΕΣ 2,272). Καὶ οἱ πιστοί, κατὰ τὸν ἴδιο θεοφόρο Πατέρα, τίποτε δέν πρέπει νά πράττουν «ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων» (Μαγν. 7 : ΒΕΠΕΣ 2,270).

«Ὁ χωρὶς ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτερίου καὶ διακόνου πράσων τι, οὗτος οὐ καθαρὸς ἔστιν τῇ συνειδήσει» (Τραλλ. 7 : ΒΕΠΕΣ 2, 273).

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομο, «οὐ πολὺ τὸ μέσον τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπισκόπων. Καὶ γάρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι καὶ προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἅ περὶ ἐπισκόπων εἶπεν (ὁ Παῦλος), ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἀρμόττει. Τῇ γάρ χειροτονία μόνῃ ὑπερβεβήκασι καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τούς πρεσβυτέρους» (Εἰς Α΄ Τιμ. ὁμιλ. 11, 1 : PG 62, 553).

4. Οἱ σχέσεις τῶν τριῶν βαθμῶν μεταξύ τους

Ἡ ὕπαρξη τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν καὶ ἡ σαφὴς διάκριση τοῦ ρόλου καὶ τῶν καθηκόντων ἑνὸς ἐκάστου δέν ἀναιρεῖ τὴν ἐνότητα τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης. Ἀντιθέτως αὐτὸ πού ὁμοφώνως ἐξαίρει ἢ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση εἶναι ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξη καὶ λειτουργία τους, ἡ ὁποία ὑπηρετεῖ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἤδη ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ καὶ κυρίως διὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐξήρθη προεχόντως τὸ ἐπισκοπικὸ λειτούργημα. Ἡ προβολὴ αὐτῆ ὁμως προσεκτικότερα καὶ βαθύτερα ἐξεταζόμενη δέν ἀποσκοπεῖ στὴν ὑπερέξαση τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου καὶ κατὰ συνέπειαν στὴ μείωση τῶν δύο ἄλλων βαθμῶν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου, ἀλλὰ στὴ διασφάλιση περὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. «Ὁ Ἰγνάτιος δηλαδή ἐναντι τοῦ κινδύνου τῶν ἐπιπολαζουσῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱρέσεων ζητεῖ νά συνενώσῃ τούς χριστιανούς περὶ τὸν ἐπίσκοπον, τὸ πρεσβύτεριον καὶ τούς διακόνους, συχνάκις προβάλλων τούς τρεῖς τούτους βαθμούς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κληρικῶν ὡς ἐνιαῖόν τι σύνολον» (Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ... τόμ. Γ', σ. 297).

«Μία σάρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», γράφει ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, «καί ἔν ποτήριον εἰς ἔνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ· ἔν θυσιαστήριον, ὡς εἰς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καί διακόνοις» (Φιλαδ. 4: ΒΕΠΕΣ 2, 277). Καί πρὸς τοὺς Ἐφεσίους σημειώνει: «Οἱ κατ' ἄνδρα κοινῇ πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος συνέρχεσθε» «εἰς τὸ ὑπακούειν ὑμᾶς τῷ ἐπισκόπῳ καί τῷ πρεσβυτερίῳ»· «τό γάρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον, τοῦ Θεοῦ ἄξιον, οὕτως συνήρμοσται τῷ ἐπισκόπῳ ὡς χορδαί κιθάρα» (Εφεσ. 20, 2· 4, 1 : ΒΕΠΕΣ 2, 268, 265).

«Δέν μπορεῖ νά υπάρξει κιθάρα χωρὶς χορδές. Οὔτε ὁμως καί χορδές χωρὶς κιθάρα. Ἡ μελωδία προϋποθέτει ὄχι ἀπλῶς τὴν ὑπαρξὴ καί τῶν δύο, ἀλλά καί τὴν τέλεια συναρμογὴ τους. Τό ἴδιο ἰσχύει προκειμένου περὶ τοῦ ἐπισκόπου καί τοῦ πρεσβυτερίου τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πρεσβύτεροι σάν ἄλλες χορδές θά πρέπει νά εἶναι ἀρμονικά καί ἀδιάρρηκτα ἐνωμένοι μέ τόν ἐπίσκοπό τους, πού ὁ ἱερός Ἰγνάτιος παρομοιάζει μέ κιθάρα. Καί μέ τὴν ἐνότητα αὐτή, πού τελικά ἀγκαλιάζει καί συνέχει ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, δοξάζεται ὁ Τριαδικός Θεός καί οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία» (Αρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ὁ κληρικός καί ἡ ἱερωσύνη του, Αθήνα 1993, σ. 16). Κατὰ τίς Ἀποστολικές Διαταγές, «ὡς ὁ Χριστός ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδέν ποιεῖ, οὕτως οὐδέ ὁ διάκονος ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου· καί ὡσπερ Υἱός ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστιν, οὕτως οὐδέ διάκονος ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου• καί ὡσπερ ὑπόχρεως Υἱός Πατρὶ, οὕτω καί πᾶς διάκονος ἐπισκόπῳ» (Β', 30 : ΒΕΠΕΣ 2, 37).

5. Ἐπισημάνσεις καί προοπτικές

Ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας παρέμεινε καί ἐξακολουθεῖ νά παραμένει σταθερὴ καί ἀμετάβλητη σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης καί τὴ διάκριση τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν. Τό ἴδιο ἰσχύει καί ὡς πρὸς τίς βασικές ὀργανωτικές καί διοικητικές δομές τῆς Ἐκκλησίας· τὸ πολίτευμά της. Ὅμως στὴ μακροαίωνα πράξη τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐμφοροῦνται οἱ φορεῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργημάτων καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο συχνά τὰ ἀσκοῦν, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ γνήσια διδασκαλία καί τὴν ἐμπειρία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

Οἱ ἐπισημάνσεις πού καταγράφονται —ἐπιγραμματικές κατ' ἀνάγκην λόγω τοῦ περιορισμένου χρόνου— ἐπιτρέπουν στὸν ὀμιλοῦντα νά καταθέσει τίς προσωπικές του ἀπόψεις καί δίνουν —νομιζοῦμε— τὴν ἀφορμὴ γιὰ ἓνα γόνιμο διάλογο μεταξὺ τῶν ἀγαπητῶν συνέδρων.

α) Ὑποστηρίχθηκε καί ὑποστηρίζεται, ὅτι δόθηκε ὑπερβολικὴ ἔμφαση στὴ δεδομένη ὑπεροχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, πράγμα τὸ ὁποῖο ἀπετέλεσε τὴν αἰτία ἐμφανίσεως στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τοῦ φαινομένου πού λέγεται δεσποτισμός.

β) Τὸ φαινόμενο τοῦτο συνεπάγεται τὴν αὐξησὴ τῆς ἀπόστασης μεταξὺ ἐπισκόπου καί πρεσβυτέρων καί ὄχι σπάνια τὴν ὑποτί-

μηση τοῦ ρόλου, τῶν ἀρμοδιοτήτων καί τῶν εὐθυνῶν τοῦ πρεσβυτερίου στὴ λειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

γ) Ἀλλά καί ἡ θέση καί ὁ ρόλος τῶν διακόνων συχνά καταλήγει νά εἶναι καθαρὰ διακοσμητικός ἢ ἀποκλειστικὰ ὑπηρετικός, πράγμα τὸ ὁποῖο δέν συνέβαινε οὔτε στὴν ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' οὔτε καί γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερα στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ.

δ) Ἡ ὑπέρμετρη ἔξαρση τοῦ ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος καί ὁ δυναστικός τρόπος μέ τόν ὁποῖο τὸ ἀσκοῦν διάφοροι φορεῖς του ἐγείρει τὴν ἀμφισβήτηση καί δημιουργεῖ τὴν τάση στίς τάξεις τῶν πρεσβυτέρων γιὰ ἀντιπαράθεση καί αὐτονόμηση ἔναντι τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας, πού θεωροῦν ὅτι εἶναι αὐθαίρετη καί ὅτι φαλκιδεῦει τὰ δικά τους δικαιώματα.

Ἄν οἱ παραπάνω ἐπισημάνσεις ἔχουν ὑπόσταση, ὅπως πιστεύουμε, καί ἂν ὁ θεολογικός προβληματισμός πού γεννοῦν ἀγγίζει ὅλο καί εὐρύτερα στρώματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, τί θά πρέπει νά ἐπιδιωχθεῖ;

1. Ἡ διαφύλαξη τῆς ἱεραρχικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κεντρικῆς θέσεως τοῦ ἐπισκόπου. Τοῦτο ὁμως δέν μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ ἀφοριστικές διακηρύξεις οὔτε καί μέ μονομερῆ προβολή καί ἐρμηνεῖα τῶν δεδομένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Χρειάζεται νά καλλιεργηθεῖ θεολογικὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα καί τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων νά ἀναδείξει στὴν πράξη τὴν κεφαλαιώδη σημασία τοῦ χαρισματικοῦ ρόλου, πού ἀσκεῖ ὁ ἐπίσκοπος στὴν ὅλη ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ.

2. Νά καταστεῖ καί πάλι ὁ ἐπίσκοπος πατέρας, ποιμένας καί διδάσκαλος τοῦ κλήρου καί τῶν πιστῶν κάθε ἐπισκοπῆς. Ὅσο τὸ ἐπισκοπικὸ λειτουργημὰ ἀσκεῖται ὡς ἐξουσία ἀποκλειστικὰ διοικητικὴ καί διαχειριστικὴ, τόσο καί θά εὐρύνεται τὸ χάσμα μεταξὺ ἐπισκοπάτου καί πρεσβυτερίου. Ἀντιθέτως, ἡ ἀνάδειξη τῆς πατρότητος τοῦ ἐπισκόπου θά ἀποτελέσει καί τὴν προϋπόθεση αὐξήσεως τῆς ἀφοσιώσεως καί τῆς ὑπακοῆς τοῦ πρεσβυτερίου καί τῶν διακόνων στό πρόσωπό του.

3. Νά καλλιεργηθεῖ μέ κάθε τρόπο ἡ ἐνότητα καί ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξη τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν.

Ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος οἱ λόγοι τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου «πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε»· «μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τι πρᾶστέω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· «ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἔστω· ὡσπερ ὅπου ἂν ἦ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ καί ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία» (Σμυρν. 8,1-2 : ΒΕΠΕΣ 2,281). Ὅπως, ἐπίσης, καί ἡ διακήρυξη τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ: «Ὁ ἐπίσκοπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστὶ καί ἡ

Ἐκκλησία ἐν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ὅσοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου οὐκ εἰσιν, οὐδέ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσιν» (Epist. 69,8 : PL 4,419;) Οἱ παραπάνω ἀρχές ὅμως σέ καμιά περίπτωση δέν ἐπιτρέπουν ὑποτίμηση τῆς θέσεως καὶ τοῦ ρόλου τόσο τῶν πρεσβυτέρων ὅσο καὶ τῶν διακόνων. Ἄν ὁ ἐπίσκοπος ἀποτελεῖ τό κορυφαῖο λειτουργημάτων καὶ ἴσταται εἰς «τύπον Χριστοῦ» μέσα στήν Ἐκκλησία, καὶ οἱ πρεσβύτεροι φυλάσσουν τόν τόπο τῶν ἀγίων ἀποστόλων «ὡς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἐκκλησίας στέφανος» καὶ εἶναι «συνέδριον καὶ βουλή τῆς ἐκκλησίας» (Ἀποστ. Διαταγαί Β' 28,4 : ΒΕΠΕΣ 2,36).

Ἐξάλλου δέν θά πρέπει νά λησμονοῦμε καὶ τὰ ὅσα παρατηρεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος, συγκρίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ δύο λειτουργήματα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου: «Οὐ πολὺ τό μέσον τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπισκόπων. Καί γάρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι καὶ προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἅ περὶ ἐπισκόπῳ εἶπεν (ὁ Παῦλος), ταῦτα καὶ πρεσβύτεροις ἀρμόττει. Τῇ γάρ χειροτονία μόνη ὑπερβεβήκασι καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους» (Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11, 1 : PG 62, 553).

Ἀνάλογη προσέγγιση μᾶς ἐπιτρέπει ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καὶ γιὰ τοὺς διακόνους. Παρὰ τὸν ὑπηρετικὸ χαρακτήρα τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ τους, οἱ διάκονοι ἀναλαμβάνουν σημαντικότερες ὑπηρεσίες καὶ πολλοί, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, χάρις στὰ πολλά προσόντα καὶ τὴ θεολογικὴ κατάρτιση πού διέθεταν, συνέβαλαν καθοριστικὰ στήν ἀντιμετώπιση σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Ἡ ἰσορροπημένη θεώρηση σήμερα τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν – ὑπὸ τὴν ἐπίδραση μάλιστα τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας, πού ἀμφισβητεῖ κάθε εἶδους αὐθεντία καὶ ἱεραρχικὴ ἀρθρωση τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν – ἀπαιτεῖ τὴν καλλιέργεια τῆς ἐνότητας καὶ τῆς ἀρμονικῆς συνυπάρξεώς τους.

4. Ἡ ἐπίδραση πού ἄσκησε διὰ τῶν αἰῶνων τό πνεῦμα τοῦ κόσμου (ἐκκοσμικέυση) καὶ οἱ διοικητικὲς δομές τῆς ἐκάστοτε πολιτείας στή ζωὴ καὶ τό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας μείωσε αἰσθητὰ τὴ χρήση τῶν θεμελιωδῶν καινοδιαθηκικῶν ὄρων ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος καὶ διάκονος μέ τοὺς ὁποίους ὀρίζονται οἱ τρεῖς ἱερατικοὶ βαθμοὶ καὶ ἀποδυνάμωσε τὴν ἰδιαίτερης βαρῦτητας θεολογικὴ ἀξία τους.

Εἶναι καιρὸς νά προσπαθήσουμε ὅλοι, ποιμένες καὶ ποιμνιο, νά ἐπανεισαγάγουμε στή ζωὴ καὶ τὴν καθημερινὴ γλώσσα τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ὄρους αὐτοὺς μέ τοὺς ὁποίους θά ἀναφερόμαστε στὰ τρία βασικὰ ἐκκλησιαστικὰ λειτουργήματα.

5. Στὰ πλαίσια τῆς ἀναγκαίας λειτουργικῆς ἀναγεννήσεως ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστροφῆς μας στήν εὐαγγελικὴ λιτότητα καὶ τὴν ἀποστολικὴ ἀπλότητα σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ λειτουργικὴ ἀμφίεση, ἐπιβάλλεται ἴσως ἡ ἐπανεξέταση τῆς χρήσεως ὀρισμένων ἀμφίων ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων, ὅπως ὁ σάκκος, ἡ μίτρα καὶ ἡ ἀρχιερατικὴ ράβδος. Εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευσή τους καὶ ὁ τρόπος μέ τὸν ὁποῖο εἰσῆλθε ἡ χρήση τους στή λατρεία καὶ στή συνέχεια – μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου – γενικεύτηκε. Ἡ ἀναφορά μας ἐδῶ στό θέμα τοῦτο καὶ ἡ πρόταση πού καταθέτουμε γίνεται διότι κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας ἡ χρήση τῶν ἐν λόγω ἀμφίων συνέβαλε στή διεύρυνση τῆς ἀποστάσεως πού δημιουργήθηκε μεταξύ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν δύο ἄλλων ἱερατικῶν βαθμῶν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ὥρα τῆς λατρείας. Μία πιθανὴ ἐπιστροφή μας – πόσο εὐκολὴ εἶναι αὐτὴ εἶναι ἄλλο ζήτημα – στήν ἀρχικὴ λειτουργικὴ ἀμφίεση τῶν ἐπισκόπων, ὅπως αὐτὴ μέ τὴν ὁποία – παρὰ τὴν ἀλλαγὴ πού συνετελέσθη – συνεχίζουμε νά ἀπεικονίζουμε στοὺς ναοὺς μας τοὺς ἀγίους ἱεράρχες μας, θά βοηθήσει κατὰ τὴ γνώμη μας καὶ στή μείωση τῆς ἀποστάσεως πού, δυστυχῶς, δημιουργήθηκε μεταξύ ἐπισκοπάτου, πρεσβυτερίου καὶ διακόνων.

6. Τέλος, ἡ ἀρμονικότερη συνύπαρξη καὶ συνδιακονία τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἐπιβάλλει ἴσως καὶ ὀρισμένες μεταβολές στόν χῶρο τῆς διοικήσεως καὶ τῆς διαχειρίσεως «τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων». Εἶναι δεδομένη ἀπὸ τοὺς ἱερούς κανόνες ἡ ἀρμοδιότητα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ ἐπισκόπου σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν εὐθύνη διαχειρίσεως τῶν οικονομικῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅμως «διὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων» κατὰ τὴν ὑπόδειξη τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων (ΜΑ', ΒΕΠΕΣ 2, 176).

Τὰ πράγματα δείχνουν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος θά πρέπει νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴ φθορὰ πού συνεπάγεται ἡ καταπονητικὴ ἐνασχόλησή του μέ τὰ οικονομικὰ καὶ τὴ διαχείριση καὶ νά δώσει καὶ πάλι προτεραιότητα στό καθαρὰ ποιμαντικὸ καὶ διδακτικὸ του ἔργο.

Αὐτό μπορεῖ νά γίνει, ἂν ἀναβιώσει ὁ θεσμὸς τοῦ οἰκονόμου· ἂν τό πρεσβυτέριο καταστεῖ οὐσιαστικὰ καὶ ὄχι τυπικὰ «σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου» κατὰ τίς Ἀποστολικὲς Διαταγές (Β' 28,4: ΒΕΠΕΣ 2,36)· ἂν βλέπουμε κατὰ τὸν Ἱγνάτιο τὸν Θεοφόρο, ὄχι μόνον τὸν ἐπίσκοπο «προκαθήμενον εἰς τύπον Θεοῦ», ἀλλὰ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους «εἰς τύπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων» καὶ τοὺς «γλυκυτάτους» διακόνους ὡς «πεπιστευμένους διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Μαγν. 6,1: ΒΕΠΕΣ 2,269).